

VĒSTURES IZZIŅA

«HYPNEROTOMACHIA POLIPHILI» ir viens no visaugstāk novērtētajiem un vismazāk izprastajiem agrīnās Rietumu pasaules iespīstās literatūras darbiem. Līdz mūsdienām saglabājušies tikai daži šīs grāmatas eksemplāri, un tā ir sastopama retāk nekā Gūtenberga Bībeles izdevums. Zinātnieki joprojām strīdas par «*Hypnerotomachia Poliphili*» noslēpumainā autora Frančesko Kolonnas identitāti un šīs grāmatas sarakstīšanas mērķi. Tikai 1999. gada decembrī – piecsimt gadu pēc pirmo eksemplāru iespīšanas un vairākus mēnešus pēc romānā «Četru likums» aprakstītajiem notikumiem – nāca klajā pirmais pilnais šīs grāmatas teksts angļu valodā.

*Laipnais lasītāj, uzklausi Polifilo stāstu par viņa sapņiem,
Sapņiem, ko sūta visaugstākās debesis.
Tavas pūles nebūs veltas, un stāsts tevi nenogurdinās,
Jo šajā brīnīšķīgajā darbā tu sastapsies ar daudzām lietām.
Ja tu esi drūms un nopietns, un nicini stāstus par mīlu,
Jel teic, kā vari atteikties no lietām, kas šeit
Ir jauki attēlotas? Tad varbūt tavu uzmanību vismaz saistīs stils,
Darba neparastā valoda, svinīgie dialogi un gudrība.
Ja tu noliedz arī stilu, tad pamani vismaz ģeometriju,
Daudzās mūžsenās lietas, kas izteiktas ar Nīlas zīmēm...
Šeit tu ieraudzīsi lieliskās karaļu pils,
Nimfu, strūklaku un greznu dzīru pielūgsmi.
Garde dejo ākstu tērpos, un tumšajos labirintos
Ir izteikta visa cilvēka dzīve.*

Anonīma autora eļģija lasītājam,
«*Hypnerotomachia Poliphili*»

PROLOGS

MAN ŠĶIET, KA MANS TĒVS, tāpat kā daudzi no mums, pavadīja atvelēto dzīves cēlienu, mēģinādams no atsevišķiem teikumiem izveidot vēstījumu, ko viņam tā arī nebija lemts izprast. Šis notikums sākās gandrīz piecsimt gadu pirms tam, kad es devos uz universitāti, un beidzās ilgi pēc mana tēva nāves. Kādā 1497. gada novembra naktī divi ziņneši jāšus devās no krēslainā Vatikāna uz Sv. Laurentija baznīcu, kas atradās ārpus Romas aizsargmūriem. Tās nakts notikumi mainīja viņu dzīves ritumu, un mans tēvs domāja, ka arī viņa paša dzīvi.

Man viņa uzskati nešķita ievēribas cienīgi. Dēls ir kā katram tēvam laika dots solījums un garantija, ka pienāks brīdis, kad tas, kas tēvam ir dārgs, tiks uzskatīts par muļķību, un viņam vismīļākais cilvēks pasaulē viņu nesapratis. Tomēr mans tēvs – renesanses pētnieks – ticēja atdzimšanas iespējamībai. Notikumu ar abiem ziņnešiem viņš stāstīja tik bieži, ka es pie vislabākās gribas nebūtu varējis to aizmirst. Tagad es saprotu, ka viņš nojauta šajā stāstā slēpjamius kādu mācību, kādu patiesību, kas galu galā mūs abus satuvināja.

Abiem ziņnešiem bija uzdots nogādāt Sv. Laurentija baznīcā kāda aristokrāta vēstuli, un viņiem, piedraudot ar nāvi, bija piekodināts to neatvērt. Vēstule bija aizzīmogota ar četriem zīmoga nospiedumiem tumšā vaskā un saturēja kādu noslēpumu, kuru mans tēvs trīsdesmit

gadus mēģināja atklāt. Tomēr tajā laikā Romu bija pārņēmusi garatumsība, šīs pilsētas spožā godība bija pagājusi un vēl nebija atgriezies. Siksta kapelas griestus vēl greznoja zvaigžņotas debess atveids, un apokaliptiskas lietavas bija pārpludinājušas Tibru – upi, kuras krastos, kā apzvērēja vecas atraitnes, bija uzradies briesmonis ar sievietes ķermeni un ēzeļa galvu. Abi alkatiegie jātņieki – Rodrigo un Donato – neņēma vērā kunga piekodinājumu. Viņi ar sveces liesmu izkausēja vasku, atvēra vēstuli un izlasīja to. Pirms došanās uz Sv. Laurentija baznīcu viņi rūpīgi aizzīmogoja vēstuli no jauna, tik precīzi atdarinādami aristokrāta zīmoga nospiedumu, ka viltojums nemaz nebija pamatnāms. Ja viņu kungs nebūtu bijis tik gudrs vīrs, abi ziņneši noteikti būtu palikuši dzīvi.

Rodrigo un Donato rīcību nenodeva zīmogi. Viņus nodeva biežais, melnais vasks, kurā zīmogi tika iespiesti. Svētā Laurentija baznīcā abus ziņnešus sagaidīja kāds masons, kurš zināja, kas pievienots vaskam – kāda indīga auga, melnās velnogas, ekstrakts. Nokļūstot acīs, šis augs izraisa acu zilišu paplašināšanos. Mūsdienās velnoga tiek izmantota medicīnā, bet tolaik itāliešu sievietes to izmantoja kā kosmētisku preparātu, jo lielas acu zilītes tika uzskatītas par skaistuma pazīmi. Tieši šajā sakarā radies otrs šī auga nosaukums – beladonna, kas tulkojumā nozīmē «skaista sieviete». Rodrigo un Donato atkausēja un no jauna aizkausēja katru zīmoga nospiedumu, un vaska izgarojumi kopā ar velnogas ekstraktu nokļuva viņu acīs. Kad abi ieradās Sv. Laurentija baznīcā, masons pieveda viņus pie svečtura, kas dega altāra tuvumā. Abu ziņnešu acu zilītes nesašaurinājās, un masons saprata, ko viņi ir izdarījuši. Vīri nespēja koncentrēt skatienu, un, kamēr viņi mēģināja saskatīt masonu, tas izdarīja to, kas viņam bija likts: paņēma zobenu un nocirta abiem galvu. Viņa kungs bija teicis, ka tā esot uzticamības pārbaude, un abi ziņneši to nebija izturējuši.

To, kas īsti bija noticis ar Rodrigo un Donato, mans tēvs uzzināja no kāda dokumenta, ko viņš atrada neilgi pirms savas nāves. Masons apklāja abu vīru likus un izvilka tos no baznīcas, uzslaucīdams asinis ar marli un lupatām. Viņš ielika vīru galvas divās seglu somās, kas bija

piekārtas abās seglu pusēs, uzmeta liķus viņu pašu zirgu mugurā un piesēja viņu zirgus aiz savēja. Viņš atrada Donato kabatā noglabāto vēstuli un sadedzināja to, jo šī vēstule bija viltojums un tai nebija īsta adresāta. Pirms došanās ceļā masons nožēloja grēkus, nomezdamies ceļos baznīcas priekšā. Grēks, ko šis vīrs bija uzņēmies sava saimnieka labā, viņu šausmināja. Viņa acis sešas Sv. Laurentija baznīcas kolonnas atgādināja melnus zobus, kas izspiedās no atvērumiem starp kolonnām, un vienkāršais masons atzinās, ka no šā skata viņam esot drebuļi skrējuši pa kauliem. Zēnībā viņš bija bieži sēdējis pie atraitņu kājām un dzirdējis, kā dzejnieks Dante iztēlojās elļi, kā arī to, ka vislielākie grēcinieki saņem sodu mūžam tapt maltiem *lo 'mperador del doloroso regno** zobos.

Iespējams, ka vecais svētais Laurentijs galu galā pacēla skatienu no sava kapa, ieraudzīja asinis uz nabaga vīra rokām un piedeva viņam. Tikpat labi iespējams, ka masonam nebija vajadzīga nekāda piedošana un Laurentijs, tāpat kā mūdienu svētie un mocekļi, noslēpumaini kļūvēja. Tajā pašā vakarā masons izpildīja sava saimnieka pavēli un aizveda Rodrigo un Donato mirstīgās atliekas pie miesnieka. Būs labāk, ja nemēģināsim iztēloties, kas īsti notika ar abu ziņnešu ķermeņiem. Es ceru, ka to gabali tika izmētāti ielās, kur tos salasīja atkritumu savācēji vai apēda suņi, un tie netika iecepti kādā gaļas pīrāgā.

Tomēr miesnieks atrada citu iespēju kā izmantot abu ziņnešu galvas. Maiznieks – vīrs, kurā, šķiet, bija iemiesojies pats nelabais, – tās nopirka un vakarā pirms došanās uz mājām ievietoja savā maizes krāsnī. Tajos laikos bija ierasts, ka vietējās atraitnes nakti izmantoja maiznieku krāsnī, kamēr ogles vēl bija karstas. Sievietes ieradās pie krāsns, ieraudzīja galvas, sāka brēkt un gandrīz zaudēja samaņu.

No pirmā acu uzmetiena šķiet, ka tikt izmantotam par vecu grezēlu baidīšanas līdzekli ir nožēlojams liktenis. Tomēr es domāju, ka veids, kādā Rodrigo un Donato nomira, padarīja viņus daudz slavenākus, nekā viņiem tas būtu izdevies visā dzīves laikā. Katrā kultūrā atraitnes ir tautas atmiņu glabātājas, un tās sievietes, kas atrada Rodrigo un Do-

* «Visu asaru un moku ķēizars». Dante. Dievišķā komēdija. – R.: Valters un Rapa, 1937. – 168. lpp.

nato galvu maizes krāsnī, nemūžam neaizmirs redzēto. Lai arī maiznieks atzinās savā nodarījumā, atraitnes noteikti turpināja par to stāstīt Romas bērniem, kas paaudžu paaudzēs atcerējās šo notikumu ar noslēpumainajām galvām tikpat spilgti kā Tibras izskaloto briesmoni.

Kaut arī stāsts par abiem ziņnešiem pamazām izgaiss no tautas atmiņas, viens ir skaidrs – masons bija pienācīgi izpildījis savu pienākumu. Lai kāds arī bija viņa kunga noslēpums, tas palika Sv. Laurentija baznīcas sienās. Nākamajā rītā, kad atkritumu savācēji sakrāva ķerrās mēslus un iekšas, viņi nelikās ne zinīs par to, ka šeit nogalināti divi vīri. Lēnais cikls, kādā norisinās dailes virzība uz pagrimumu un pagrimuma virzība uz daili, turpināja savu gaitu. Ļaunuma asinis, gluži kā Kadma* iesētie pūķa zobi, apslācija Romas zemi un atdzima no jauna. Pagāja piecsimt gadu, pirms kāds uzzināja patiesību. Kad šie pieci gadsimti bija pagājuši un nāve paņēma divus jaunus ziņnešus, es gatavojos beigt Prinstonas universitāti.

* Kadms – sengrieķu mitoloģijā Agēnora dēls un Eiropas brālis, Tebu dibinātājs. Viņš nogalināja pūķi un pēc Atēnas padoma iesēja tā zobus zemē. No pūķa zobiem izauga bruņoti vīri, kas apkāva cits citu, un dzīvi palika tikai pieci vīri, kas palīdzēja Kadmam uzbūvēt Tebas.

1. NODAĻA

LAIKS IR SAVĀDA LIETA. Tā smagumu visvairāk izjūt tie, kam laika nav. Ja cilvēks ir jauns, pasaules nasta šķiet viegla un sniedz vilinošas iespējas darīt kaut ko citu – daudz svarīgāku, nekā gatavoties eksāmeņiem.

Es atceros sevi tajā vakarā, kad tas viss sākās. Es guļu uz vecās, sarkanās sofas mūsu kopmītnē istabā un cikstos ar Pavlova un viņa suņu aprakstu psiholoģijas mācību grāmatā, prātodams, kāpēc gan jau pirmajā kursā nebiju sācis apgūt obligāto zinātnisko literatūru. Manā priekšā uz kafijas galdiņa atrodas divas vēstules. Abas glabā manas nākotnes redzējumu – manu iespējamo nodarbošanos nākamajā gadā. Ir iestājies Lielās piektdienas vakars, Ņūdžersijas štata pilsētā Prinstonā valda auksts aprīlis. Mēnesi pirms universitātes absolūcijas es ne ar ko neatšķiros no citiem 1999. gada absolventiem: man ir grūti novērst domas no nākotnes izredzēm.

Čarlijs sēž uz grīdas pie kubveida ledusskapja un rotaļājas ar «Magnētisko Šekspīra vārdnīcu», ko pagājušajā nedēļā kāds bija aizmīrījis mūsu istabā. Ficdžeralda romāns, kas viņam ir jāizlasa, lai uzrakstītu angļu valodas 151. w kursa gala referātu, guļ uz grīdas ar ielauztu muguriņu gluži kā nezināmas kājas sabradāts tauriņš. Čarlijs veido un pārveido teikumus, pārceldams magnētiņus, uz kuriem uzrakstīti Šekspīra

leksikai raksturīgie vārdi. Ja kāds Čarlijam pavaicātu, kāpēc viņš nelasa Ficdžeraldu, viņš novaidētos un atteiktu, ka no tā nav nekādas jēgas. Pēc viņa domām, literatūra ir tikai krāpšanās – izglītota cilvēka uzpirkstu spēle, kāršu triks, kas domāts studentu baram: tas, ko tu redzi, nekad neatbilst tam, ko tu saņem. Tādam zinātniskās prāta ievirzes cilvēkam kā Čarlijs tas šķiet perversitātes kalngals. Viņš rudenī grib iestāties medicīnas institūtā, taču mums pārējiem joprojām nākas klausīties par novērtējumu C ar plusu, ko viņš martā saņēma angļu valodas semestra vidus eksāmenā.

Gils ik pa brīdī paraugās uz mūsu pusi un pasmaida. Viņam vajadzētu gatavoties eksāmenam ekonomikā, taču pa televizoru patlaban rāda «Brokastis «Tifānijā»», un Gils ir kā traks uz vecām filmām, it īpaši tām, kurās piedalās Odrija Hepberna. Viņš deva Čarlijam vienkāršu padomu: ja negribi lasīt to grāmatu, paņem nomā filmu. Neviens to nekad neuzzinās. Viņam laikam gan ir taisnība, taču Čarlijam šāda rīcība šķiet negodīga, turklāt pēc filmas noskatīšanās viņš vairs nevarētu žēloties par to, ka literatūra ir tīrais mēsls, tāpēc mēs no jauna skatāmies nevis Deiziju Bjukenanu, bet gan Holiju Golaitliju.

Es pasniedzos un pārkārtoju dažus no Čarlija vārdiem, un tagad teikums uz ledusskapja vēsta: **IZKRIST VAI NEIZKRIST? TĀDS IR JAUTĀJUMS.** Čarlijs pacel galvu un uzmet man neapmierinātu skatienu. Sežot uz grīdas, viņa galva atrodas vienā augstumā ar mani uz sofas. Kad mēs stāvam viens otram blakus, Čarlijs atgādina Otello, kas lieto steroidus: divsimt piecpadsmit mārciņu smags un sešarpus pēdas garš tumšādainais vīrs. Mana auguma garums kopā ar apaviem ir piecas pēdas un septiņas collas. Čarlijs mēdz dēvēt mūs par Sarkano Milzi un Balto Punduri, jo sarkanie milži ir neparasti lielas un spožas zvaigznes, bet baltie punduri ir mazas, blīvas un nespodras zvaigznes. Man nākas atgādināt Čarlijam, ka Napoleons bija tikai piecas pēdas un divas collas garš, kaut gan iespējams, ka imperators patiesībā bija garāks, ja var ticēt Pola teiktajam, ka angļu pēda ir mazāka par franču pēdu.

Pols ir vienīgais no mums, kurš patlaban neatrodas istabā. Viņš bija pazudis jau dienā un joprojām nav atgriezies. Pēdējā mēnesī mūsu attiecības ir kļuvušas nestabilas. Kaut arī viņam pašlaik būtu jāvelta mācībām vairāk laika nekā jebkad agrāk, viņš gandrīz visu laiku

pavada «Efejā» – pusdienotāju klubā, kurā viņš un Gils ir biedri. Pols patlaban raksta diplomdarbu – darbu, bez kura neviens students nevar absolvēt universitāti. Arī mums ar Čārliju un Gilu nācās to uzrakstīt, tikai mūsu nodaļās nodošanas datums bija pagājis. Čārlijs bakalaura darbā aprakstīja jaunatklātu proteīnu mijiedarbību dažos neironu ģenerēto impulsu pārvadīšanas tikla posmos, bet Gils uzrakstīja kaut ko par vienlīdzīgu nodokļu sistēmas sazarojumiem. Es uzrakstīju diplomdarbu pēdējā brīdī pārtraukumos starp pieteikšanos dažādos darbos un intervijām ar potenciālajiem darba devējiem. Esmu pārliecināts, ka «Frankenšteina» analīze tādēļ necietīs.

Bakalaura darbs ir iedibinājums, ko nicina gandrīz katrs students. Absolventi mēdz kavēties ilgpilnās atmiņās par saviem diplomdarbiem, gluži kā nespēdami atcerēties neko patīkamāku par nepieciešamību sarakstīt simts lappušu garu zinātnisku darbu, vienlaikus apmeklējot nodarbības un izvēloties profesionālo karjeru. Patiesībā bakalaura darba rakstīšana ir nožēlojami nepatīkams un grūts darbs. «Tas ir ievads pieauguša cilvēka dzīvē,» kāds socioloģijas pasniedzējs mums ar Čārliju reiz paskaidroja tajā apnicīgajā manierē, kādā pasniedzēji mēdz izteikties pēc lekcijām. «Tas nozīmē uzvelt plecos tik smagu nastu, ka to nav iespējams nomest. To sauc par atbildību. Pielaikojiet to un pārbaudiet, vai tās izmērs jums ir piemērots.» Patiesībā gan vienīgais, kā piemērotību viņš pārbaudīja, bija glīta studente, kas vērsās pie viņa pēc padoma sakarā ar diplomdarbu, – Kima Silvermena. Jautājuma būtība bija atbildība. Man nācās piekrist Čārlija teiktajam: ja Kima Silvermena ir tā smagā nasta, ko pieaugušie nespēj nomest, tad pierakstiet mani rindā, jo citādi es izmantošu savas jaunības priekšrocības.

Pols ir pēdējais no mums, kuram vēl jāiesniedz diplomdarbs, un nav šaubu, ka viņa darbs savā nozarē būs visizcilākais. Būtībā tas droši vien būs vislabākais darbs no visiem – gan vēstures, gan arī citās nodaļās. Pola intelekta noslēpums ir fakts, ka viņam piemīt vairāk pacietības, nekā jebkuram citam no man zināmajiem cilvēkiem, un viņš visas problēmas gluži vienkārši pārvar ar šo pacietību. Reiz viņš man teica: «No malas izskatās, ka cilvēks savā mūžā nespēj saskaitīt simts miljonus zvaigžņu ar ātrumu viena zvaigzne sekundē. Patiesībā šis darbs aizņemtu tikai trīs gadus. Būtība slēpjas spējā koncentrēties, vēlmē neno-

vērst uzmanību no iesāktā.» Tā ir Dieva dotā dāvana Polam: viņš intuitīvi saprot, ka cilvēks lēnā garā var izdarīt ļoti daudz.

Iespējams, ka tieši tādēļ visi gaida no viņa diplomdarba lielas lietas: visi zina, cik daudz zvaigžņu viņš spētu saskaitīt trijos gados, bet diplomdarbu viņš raksta gandrīz četrus gadus. Parasts students sāk strādāt pie diplomdarba pēdējā kursa rudenī un pabeidz to pavasarī, bet Pols to raksta kopš pirmā kursa. Jau dažus mēnešus pēc pirmā kursa sākuma viņš nolēma izpētīt retu renesanses tekstu, kura nosaukums ir «*Hypnerotomachia Poliphili*» – es to varēju izrunāt tikai tāpēc, ka mans tēvs gandrīz visu savu darba mūžu bija veltījis renesanses vēstures pētišanai. Pēc trīsupus gadiem, kad līdz diplomdarba nodošanas termiņam ir atlikušas divdesmit četras stundas, Pols ir savācis tik daudz materiālu, ka viņa zinātniskais darbs atbilst visprasīgākajām universitātes beigšanas programmām.

Diemžēl Pols uzskata, ka man vajadzētu piedalīties viņa triumfā. Ziemā mēs kopā strādājam pie šīs grāmatas un guvām ievērojamus sasniegumus. Tikai tad es sapratu savas mātes bieži atkārtoto teicienu: mūsu ģimenes vīriešiem ir tieksme iemīlēties noteikta tipa grāmatās tikpat spēcīgi kā noteikta tipa sievietēs. «*Hypnerotomachia Poliphili*» nepiemīt ārēja pievilcība, taču tai piemīt neglītas sievietes viltība, ar iekšējo noslēpumainību tā lēni piesaista sev cilvēku. Brīdī, kad biju sapratis, ka esmu sācis pakļauties šīs grāmatas vilinājumam tāpat, kā tas bija noticis ar manu tēvu, man izdevās izrauties no tās valdzinājuma un pamest to, pirms šī grāmata bija paspējusi sabojāt manas attiecības ar draudzeni, kas bija pelnījusi labāku apiešanos. Kopš tā laika manas attiecības ar Polu vairs nav tādas kā senāk. Pēc tam, kad biju atteicies palīdzēt Polam, manus pienākumus uzņēmas kāds aspirantūras students vārdā Bils Šteins. Tagad, kad tuvojas diplomdarba nodošanas termiņš, Pols ir kļuvis divaini piesardzīgs. Parasti Pols mēdza stāstīt par saviem atklājumiem, taču pēdējā nedēļā viņš ir norobežojies ne tikai no manis, bet arī no Čārlija un Gila un atsakās runāt par savu pētījumu.

– Tom, ko isti tu domā izvēlēties? – Gils vaicā.

Čārljs paceļ skatienu un atbild: – Mēs visi sežam kā uz adatām.

Mēs ar Gilu novaidamies. Čārljs savā semestra vidus eksāmenā nebija spējis pateikt, no kurienes cēlies šis izteiciens.